

Stasiewicz K. A.

METODA MONTESSORI I JEJ WSPÓŁCZESNE KONTEKSTY

Streszczenie. Artykuł stanowi próbę syntetycznego ujęcia działalności i dorobku naukowego Marii Montessori, przez pryzmat jej biografii. Wskazuje na kluczowe aspekty życia, mające wpływ na światopogląd i zainteresowania badawcze. Akcentuje szczególnie wątek migracji, wynikający z jednej strony z przyczyn geopolitycznych, z drugiej zaś z idei upowszechniania jej koncepcji edukacji. Wskazuje także główne inspiracje badawcze, wpływające na zmiany w kształtowaniu, proponowanej przez badaczkę, tzw. Metody Montessori. Charakteryzuje poszczególne etapy koncepcji, od wychowania moralnego, przez system swobody, aż do konceptu wychowania kosmicznego. Druga część artykułu dotyczy recepcji Metody Montessori w Polsce, począwszy od okresu przedwojennego, do czasów współczesnych. Przedstawia dwa nurty – bezpośredniej recepcji oraz próby syntezy freblizmu i montessorianizmu, w celu stworzenia nowego, narodowego systemu wychowania oraz wskazuje możliwe przyczyny odrodzenia idei po roku 1989. Prezentuje przejawy współczesnego, niesłabnącego zainteresowania postacią M. Montessori oraz jej koncepcji. Powyższe rozważania osadzono w kontekście dzisiejszej pedagogiki polskiej, wyznaczanej w dużej mierze przez koncepcje kontestujące obecny system szkolnictwa.

Słowa kluczowe: Metoda Montessori, Maria Montessori, recepcja Metody Montessori w Polsce, edukacja przedszkolna.

Nota o autorze: Stasiewicz Katarzyna Anna, doktorantka Instytutu Pedagogiki Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego.

E-mail: katarzyna.stasiewicz@gmx.com

Stasiewicz K. A.

THE MONTESSORI METHOD AND ITS CONTEMPORARY CONTEXTS

Abstract. The article is an attempt to sistetically present Maria Montessori's activities and scientific achievements through the prism of her biography and to indicate the reception of the Montessori Methods in Poland. The first part indicates the key aspects of life that influence the worldview and research interests, such as the position of director at Casa de Bambini or the likely affiliation to the Theosophical Society. In particular emphasizes theme of migration, resulting on the one hand from geopolitical reasons, and on the other hand from the idea of disseminating its concept of education. It shows the emigration aspect – departure from Italy to Barcelona, associated with the then forming fascist movement, and then, to the Netherlands, determined by the anti-republican coup of General Francisco Franko. The text deals with issues related to the scientific and didactic activity of M. Montessori, including numerous foreign trips, including to the United States and India to popularize the method. It also indicates the main research inspirations influencing changes in education proposed by the researcher, i.e. the Montessori Method – influences of researchers: anthropologist Giuseppe Sergi, psychiatrist Andrea Verga, neuropsychiatrist and pedagogue Jean Marc Gaspard Itard and Édouard Séguin. It characterizes particular stages of the concept, from moral upbringing, through the system of freedom, to the concept of cosmic upbringing.

The second part of the article concerns the reception of the Montessori Method in Poland, starting from the pre-war period to modern times. It presents two currents – direct reception and attempts to synthesize freblizism and montessorianism in order to create a new, national upbringing system and indicates possible reasons for the rebirth of the idea after 1989, were related to the evolution of the educational ideal in Poland. It presents selected studies on the topic and points to the current activities of institutions and organizations that popularize the idea of Montessori. It presents manifestations of the contemporary, unflagging addressing with the figure of M. Montessori and her concept. The above considerations have been set in the context of today's Polish pedagogy, determined largely by concepts that contest the current school system, largely congenial with the conservative educational ideology.

Key words: the Montessori Method, Maria Montessori, reception of the Montessori Method in Poland, pre-school education.

Information about author: Stasiewicz Katarzyna Anna, PhD student at the Institute of Pedagogy, Faculty of Social Sciences of the University of Gdańsk.

E-mail: katarzyna.stasiewicz@gmx.com

Стасевич К. А.

МЕТОД МОНТЕССОРИ І ЙОГО СУЧАСНІ КОНТЕКСТИ

Анотація. У статті здійснено спробу синтетичного огляду діяльності й наукового доробку Марії Монтессорі крізь призму її біографії. Показано ключові аспекти її життя, що мали вплив на світогляд і наукові зацікавлення. Особливу увагу приділено мотиву еміграції, що був результатом геополітичних впливів з одного боку і ідеї популяризації її освітньої концепції з іншого. Також указано основні дослідницькі інспірації, що вплинули на зміни у сформованому дослідницею «методу Монтессорі». Охарактеризовано етапи розвитку концепції, від морального виховання і системи свободи до концепту космічного виховання. Друга частина статті стосується реценції «методу Монтессорі» в Польщі, від довоєнного періоду до сучасності. Представлено два напрямки — пряма реценція і спроби синтезу фрейдізму й монтессоріанізму задля створення нової національної системи виховання, вказано можливі причини відродження ідеї після 1989 року. Описано основні прояви нинішнього наукового зацікавлення постаттю Монтессорі та її концепцією. Дане дослідження міститься в контексті сучасної польської педагогіки, значною мірою визначеної концепціями, що спрямовані на реформування наявної системи освіти.

Słowa kluczowe: «метод Монтессорі», Марія Монтессорі, реценція «методу Монтессорі» в Польщі, дошкільна освіта.

Інформація про автора: Стасевич Катажина Анна, аспірантка Інституту Педагогіки, факультет суспільних наук, Гданський Університет.

E-mail: katarzyna.stasiewicz@gmx.com

Maria Montessori (1870-1952), włoska lekarzka, opracowała system wychowawczy nazywany Metodą Montessori. Swoją edukację rozpoczęła w sześciolatek szkole Regia Scuola Tecnica Michelangelo Buonarroti, następnie w szkole technicznej Regio Istituto Tecnico Leonardo da Vinci. W roku 1890 dostała się na studia, które ukończyła sześć lat później (1896), uzyskując tytuł doktora psychiatrii [8, s. 32-33]. Powszechnie uważa się, że była pierwszą kobietą, która uzyskała tytuł doktora nauk medycznych we Włoszech. Jednakże, jak podaje Barbara Surma, analizując źródła historyczne włoskiej medycyny, M. Montessori była nie pierwszą, a jedną z pierwszych kobiet we Włoszech, które ukończyły studia medyczne, w samym Rzymie była natomiast trzecia z kolei [16, s. 17]. W roku ich ukończenia podjęła pracę w klinice psychiatrycznej Uniwersytetu Rzymskiego, oddając się jednocześnie pracy naukowej. Obserwując dzieci dotknięte niepełnosprawnością intelektualną, doszła do wniosku, że jest to spawa natury „bardziej pedagogicznej niż medycznej”, [19, s. 174] czego konsekwencją było zaproponowanie przez nią systemu *wychowania moralnego* na kongresie pedagogicznym w Turynie w 1908 roku.

Uważa się, że wpływ na pracę badaczki w początkowym okresie mieli szczególnie: antropolog Giuseppe Sergi [3, s.109-136], mediolański psychiatra Andrea Verga, francuski neuropsychiatra, pedagog Jean Marc Gaspard Itard oraz Édouard Séguin, założyciel pierwszej we Francji szkoły dla dzieci

dotkniętych niepełnosprawnością intelektualną [16, s. 17-19]. Czytając prace J. M. G. Itarda i E. Séguina poświęcone pedagogice specjalnej oraz prowadząc praktykę medyczną, pracując z dziećmi niepełnosprawnymi intelektualnie, M. Montessori, jak już wspomniano, doszła do wniosku, że dzieci te wymagają jedynie odpowiednich warunków wychowawczych, czyli specjalnie opracowanej metody pracy nad ich rozwojem. Obserwacje, które wtedy poczyniła, skłoniły ją do przypuszczeń, że dzieci posiadają wewnętrzną siłę stymulującą je do rozwoju. Aby siła ta mogła się ujawnić, wystarczy stworzyć im odpowiednie warunki.

M. Montessori miała okazję zweryfikować swoją teorię już w roku 1907. Wtedy to zaproponowano jej posadę dyrektora w szczególnej instytucji, jakim był Dom Dziecięcy (wł.: *Casa dei Bambini*) w jednej z dzielnic Rzymu – San Lorenzo. Panująca na początku XX wieku we Włoszech atmosfera reform, stała się przyczynkiem do modernizacji domów osiedli robotniczych przez rzymski Instytut Beni Stabili [19, s. 178]. Projekt zakładał m.in. wsparcie mieszkańców poprzez zagwarantowanie opieki nad dziećmi podczas nieobecności pracujących rodziców. W tym celu stworzono placówkę, przypominającą połączenie dzisiejszej świetlicy i przedszkola, którą Montessori, objąwszy stanowisko dyrektora, wyposażyła w zabawki oraz materiały edukacyjne własnego projektu. Podobne Domy Dziecięce powstawały także w dzielnicach Mediolanu, Rzymu, a także Szwajcarii. Montes-

sori postulowała kreowanie odpowiedniego otoczenia (m.in. przez usunięcie ławek oraz stworzenie odpowiednio dobranych, lekkich mebli), zniosła system nagród i kar, eksplikowała samodzielność i wolność. Wolność ta, stanowiła motyw przewodni Metody Montessori, na każdym etapie jej konstruowania.

Lata 1896 do 1909 były dla badaczki okresem kształtowania naukowej świadomości, na które wpływ miała specyfika epoki oraz wydarzenia, związane z urodzeniem nieślubnego dziecka, oddanego na wychowanie wiejskiej rodzinie (Mario, syn Montessori, zamieszkał nią po śmierci matki w 1913 roku i stał się jej najbliższym współpracownikiem). Wskazuje się, że istotnym w tym czasie aspektem, mającym wpływ na światopogląd i zainteresowania badawcze Montessori, był jej kontakt z Towarzystwem Teozoficznym [18, s. 5]. Towarzystwo to, założone w 1875 roku w Nowy Jorku, przez Helenę Bławatską i Henrego Steela Olcotta, głosiło istnienie bezosobowego bóstwa, wiecznych cykli natury, reinkarnacji, prawa karmana i możliwości uzyskiwania mocy paranormalnych. Na związki Montessori z Towarzystwem Teozoficznym wskazuje także Rita Kramer w biografii poświęconej badaczce [8, s. 214]. Mimo, iż wśród biografów brak jest zgodności, co do jej przynależności do Towarzystwa Teozoficznego, wydaje się, że koncepcja teozofii miała wpływ na jej światopogląd.

W 1909 roku Montessori wydała swoją pierwszą publikację, będącą wynikiem badań prowadzonych w Case dei Bambini, pt.: *Domy dziecięce* (wł.: *Il Metodo della Pedagogia Scientifica applicato all'educazione infantile nelle Case dei Bambini*) [25]. W tym samym roku, rozpoczęła także szereg szkoleń dla studentów z zakresu tej metody. Dalsze badania nad rozwojem dzieci skłoniły ją do wydania kolejnej publikacji, dotyczącej antropologii pedagogicznej [23] – samodzielnej dziedziny nauki, która kształtowała się w XIX wieku, w dwóch niezależnych ośrodkach – niemieckim z Karlem Schmidtem (1819–1864) oraz rosyjskim, utożsamianym z osobą Konstantego Uszyńskiego. W koncepcji tej, wychowanie, w tym szczególnie akcentowane wychowanie moralne, stanowi główny czynnik rozwoju człowieka, co też postulowała badaczka.

Kolejnym etapem, który można wyróżnić, ze względu na zmiany światopoglądowe i orientację badawczą były lata 1907-1912, kiedy to Montessori ponownie zwróciła się ku wierze chrześcijańskiej,

przyjmując tymczasowe śluby zakonne [21, s. 114-138]. Wyrazem powrotu do chrześcijańskich korzeni była także publikacja *Dzieci w kościele* (wł.: *I bambini viventi nella Chiesa*) opublikowana w Neapolu w roku 1922, przetłumaczona na język angielski i wydana kilka lat później [27]. Była to pierwsza książka badaczki na temat liturgii katolickiej z punktu widzenia dziecka, w której przekonywała o potrzebie szczególnego rodzaju wychowania religijnego – szanującego indywidualne doświadczenie dzieci, przy pełnym poszanowaniu ich natury. Wskazywała na konieczność stworzenia odpowiednich warunków, komfortowych i satysfakcjonujących dla dziecka, dzięki którym będzie mogło w charakterystyczny dla siebie sposób przeżywać religijne uniesienia. Konkludowała, że wykreowanie optymalnych okoliczności jest kluczowe także w aspekcie edukacyjno-wychowawczym.

W tym czasie metoda była już stosowana w szkołach angielskich i argentyńskich, zaczęto wprowadzać ją także do włoskich i szwajcarskich szkół podstawowych. W roku 1913 i 1915 Montessori odbyła podróże do Stanów Zjednoczonych. Podczas jednego z wyjazdów (1915) przeprowadziła serię szkoleń dla National Education Association (NEA) – największej w Stanach Zjednoczonych organizacji, reprezentującej nauczycieli szkół publicznych, wykładowców i pracowników uczelni wyższych, emerytowanych nauczycieli oraz studentów przygotowujących się do zawodu nauczyciela. Wykłady te zostały zebrane i opublikowane. Rok później (1916) została wydana kolejna książka, pt.: *Samokształcenie w szkołach podstawowych* (wł.: *L'autoeducazione nelle Scuole Elementari*), która została przetłumaczona i wydana również w języku angielskim pod tytułem *The Advanced Montessori Method* [12].

W roku 1916 Montessori przeniosła się do Barcelony (w której mieszkała aż roku 1936, kiedy to Generał Francisco Franko dokonał antyrepublikańskiego przewrotu). W tym okresie, nieprzerwanie prowadziła swoją działalność naukowo-szkoleniową, wykładając na Uniwersytecie w Amsterdamie, prowadząc kursy w Londynie i Mediolanie, odwiedzając Wiedeń. W tym czasie wpływ na kształtowanie jej koncepcji miały wydarzenia związane z okresem faszyzmu włoskiego, przypadającego na lata 1922-1943. Wtedy to Montessori spotkała się z Benito Mussolinim (1924), którego konsekwencją było oficjalne

uznanie władz dla Metody Montessori, skutkujące zakładaniem przez włoski rząd szkół opartych na jej koncepcji [zob. 15]. Faszyci, z zainteresowaniem śledzili tę metodę, mając na uwadze wykorzystanie jej jako narzędzia kształcenia (dyscyplinowania) młodych Włochów. W duchu tej współpracy w 1924 roku włoskie Stowarzyszenie Przyjaciół Metody Montessori, zostało przekształcone w Narodowe Dzieło Montessori – jego honorowym przewodniczącym został B. Mussolini. Te wydarzenia spotkały się początkowo z aprobatą Montessori. Duże zainteresowanie władz jej pracą było najprawdopodobniej spowodowane, błędną interpretacją założeń koncepcji – edukacja Montessori uczyła wolności, a nie posłuszeństwa, nie była więc zgodna z ideologicznymi oczekiwaniami współczesnej jej władzy. Współpraca, trwająca blisko dziesięć lat, zakończyła się zamknięciem wszystkich placówek. Praktykowanie Metody Montessori zostało oficjalnie zakazane w nazistowskich Niemczech (1936), niedługo później także we Włoszech. Montessori stale podróżowała, m.in. do Argentyny (1926) i Irlandii (1927). W 1928 roku, w języku niemieckim, została wydana książka na podstawie wygłaszanych przez nią w Wiedniu referatów (1923). Osiem lat później książka ta została wydana w języku angielskim [13]. W roku 1929 powstało Centrum szkoleniowe dla nauczycieli z modelową szkołą Montessori w Rzymie (w ramach współpracy z B. Mussolinim) oraz Associatio Montessori Internationale (AMI) – Międzynarodowe Stowarzyszenie Montessori, które stało się centralną organizacją koordynującą działalność placówek i towarzystw montessoriańskich na świecie, zajmujące się m.in. kształceniem nauczycieli. W tym samym czasie badaczka zainicjowała także cykl międzynarodowych kongresów (Dania 1929, Francja 1932, Holandia 1933, Włochy 1934, Anglia 1936, Dania 1937, Szkocja 1938, Włochy 1949). W 1930 roku, podczas wykładu w Wiedniu, poznała Annę Freud (córkę Zygmunta Freuda, zajmującą się psychoanalizą dziecięcą), której badania wywarły wpływ na jej koncepcję.

Mimo niesprzyjających okoliczności, spowodowanych rozwijającym się ruchem faszystowskim i nazistowskim, Montessori wciąż rozszerzała proponowane przez siebie zasady edukacji. W 1936 roku przedstawiła tzw. koncept *wychowania kosmicznego*, rozumianego jako poznawanie świata w szerokim kontekście, przez obserwowanie i eksperymentowanie, nazywanie rzeczy i zjawisk

oraz tworzenie na ich postawie pojęć i definicji. Idea wychowania kosmicznego oznaczała dla dziecka, stwarzanie możliwości do poszerzania swoich zainteresowań z różnych dziedzin, a także dostrzeganie roli jednostki w tworzeniu kultury. Montessori pisała, że „przez wychowanie kosmiczne rozumiemy skuteczne przygotowanie nowych pokoleń do tego, aby zrozumiały, że cała ludzkość zmierza do zjednoczenia się w jeden organizm” [24, s. 183]. Należy uwypuklić, że prace drukowane Montessori, wydane po roku 1934, otwierały nowy etap w jej pracy naukowej. Wtedy to wydano m.in. *Sekret dzieciństwa* (wł. *Il segreto dell'infanzia*) [26], w którym nastąpiło przesunięcie podmiotowości dziecka z konstruktów „dziecko-uczeń” na „dziecko-człowiek” i „dziecko-obywatel”.

W 1936 roku ze względu na rozwój sytuacji geopolitycznej, w tym dyktatury Mussoliniego we Włoszech oraz antyrepublikańskiego przewrotu generała F. Franco, Montessori przeprowadziła się wraz z synem do Holandii i zamieszkała w Amsterdamie. Kilka lat później, w celu popularyzacji swojej metody, wyjechała ze swoim synem Mario do Indii, gdzie miała wygłosić kilka wykładów na tamtejszych uniwersytetach. Plan zakładał trzymiesięczną podróż, która przerodziła się w siedmioletni przymusowy pobyt, spowodowany wybuchem II wojny światowej. W roku 1940, w wyniku podpisania przez Państwa Osi (Niemcy, Włochy i Japonię) paktu trzech, z powodu włoskiej narodowości, Montessori została internowana. Mając możliwość poruszania się po kilku prowincjach, prowadziła kursy i wykłady. W Indiach pozostała do roku 1946, po czym wróciła do Amsterdamu. Rok później odwiedziła Włochy. Podczas tej podróży zainicjowała odrodzenie Towarzystwa Montessori oraz podjęła inne wysiłki w celu odrodzenia ruchu społecznego na rzecz swojej metody. Zaowocowały one reaktywowaniem starych i powoływaniem nowych stowarzyszeń, ośrodków szkoleniowych, przedszkoli i szkół montessoriańskich. W kolejnych latach Montessori powróciła do Indii. W 1948 roku wydała kolejną książkę w języku francuskim – *Od dzieciństwa do okresu dojrzewania* (fr.: *De l'enfant à l'adolescent*) [11].

Na osiemdziesiąte urodziny Montessori zorganizowano spotkanie poświęcone zagadnieniom pedagogiki montessoriańskiej. Przerodziło się ono w międzynarodową konferencję, podczas której badaczka wygłosiła trzy wykłady. Zawarła

w nich wszystkie podstawowe idee swojej teorii. Sformułowała też słynne zdanie, stanowiące podstawową zasadę wychowania Metodą Montessori – „pomóż mi zrobić to samodzielnie”. W 1947 roku na forum UNESCO wygłosiła referat „Wychowanie i pokój”. W roku 1949, a następnie w 1950 i 1951 była nominowana do Pokojowej Nagrody Nobla. W 1951 roku planowała podróż do Ghany w celu przeprowadzenia kursu dla nauczycieli afrykańskich, która nie doszła do skutku. Montessori zmarła w Holandii, 6 maja 1952 roku w wieku 81 lat. Tam też została pochowana. Jej dom stał się siedzibą AMI.

Za osiągnięcia pedagogiczne i humanistyczne Montessori została wyróżniona najwyższymi odznaczeniami, przyznawanymi przez rządy i uniwersytety wielu krajów (m. in. tytuł doktora honoris causa Uniwersytetu w Sorbonie, krzyż Legii Honorowej oraz, wspomniane wcześniej, nominacje do Pokojowej Nagrody Nobla).

Recepcja Metody Montessori w Polsce i jej współczesne konteksty

Wydanie polskiego tłumaczenia dzieł Montessori, zapoczątkowało bezpośrednie oddziaływanie na pedagogikę polską. Julian Dybiec w artykule *Recepcja metody Marii Montessori w Polsce 1912-2008* [4, s. 33-50] wskazuje, że recepcję tę charakteryzowały dwa zasadnicze nurty. Pierwszy definiowany był przez liczne publikacje, przeznaczone dla szerszego grona odbiorców. Ich autorzy próbowali stworzyć syntezę freblizmu i Metody Montessori, która mogłaby stać się nowym, narodowym systemem wychowania przedszkolnego. Przedstawicielami tego nurtu byli: Cecylia Bańkowska, Aleksandra Gustowiczówna, Janina Pawłowska, Sergiusz Hassen [6, s. 49-55, 73-83, 97-102] [4, s. 36] i inni. Drugi nurt charakteryzował się bezpośrednią recepcją metody Montessori i był reprezentowany m.in. przez Natalię Cicimierską i Marię Weryho-Radziwiłłowiczową [Julian Dybiec, s. 36-41]. Szczególną popularność oba nurty zyskały z chwilą odzyskania przez Polskę niepodległości i były obecne w szkolnictwie aż do wybuchu II wojny światowej. Po jej zakończeniu zaczęto budować w Polsce nowy system szkolno-przedszkolny, ideologicznie spójny z założeniami reprezentowanymi przez władze Związku Radzieckiego. System ten zakładał konieczność wychowania klasy robotniczej w kolektywie, przywracając karność oraz pozbawiając uczniów podmiotowości przez brak indywidualizacji.

Odrodzenie idei Montessori, wiązało się przede wszystkim z ewolucją ideału wychowawczego po roku 1989 [zob. 7] oraz, jak wskazuje J. Dybiec, ze środowiskiem Uniwersytetu Jagiellońskiego [4, s. 42]. Renesans metody przypadł na lata dziewięćdziesiąte XX wieku, kiedy to zaczęły pojawiać się opracowania z tego zakresu, takie jak publikacja konferencyjna *Metoda Marii Montessori. Historia i współczesność* [10], *Współczesne tendencje w nauczaniu inspirowane metodami M. Montessori, C. Freineta i R. Steinera – na przykładzie jednej ze szkół społecznych w Gdańsku* autorstwa Magdaleny Szuksty-Cendrowskiej i Marii Mendel [17], *Recepcja teorii pedagogicznej Marii Montessori w Polsce do roku 1939* napisana przez Ewę Łatacz [9] czy *Edukacja w systemie Montessori* autorstwa Sabinny Guz [5]. Istotną publikacją była także książka Małgorzaty Mikszy – *Zrozumieć Montessori, czyli Maria Montessori o wychowaniu dziecka* [14] oraz Beaty Bednarczuk – *Dziecko w klasie Montessori. Odniesienia teoretyczne i praktyczne* [2]. Ważną rolę w propagowaniu Metody Montessori odegrały także przekłady zagranicznych publikacji, w tym Barbary Stein – *Teoria i praktyka pedagogiki Marii Montessori w szkole podstawowej* [20]. Obecnie, na polskim rynku wydawniczym, wiele jest książek i poradników, traktujących o Metodzie Montessori. Wydawane są także monografie i artykuły naukowe dotyczące życia i pracy badaczki. Zaproponowany przez nią system wychowania, stanowi także istotny komponent standardów kształcenia studentów na kierunkach pedagogicznych i pokrewnych. Jej niesłabnąca popularność wyraża się również w funkcjonowaniu i tworzeniu coraz to nowszych placówek montessoriańskich (w większości prywatnych), znajdujących się na terenie całego kraju, głównie w dużych miastach, m.in. w Warszawie, Krakowie, Wrocławiu, Gdańsku czy Poznaniu.

O niesłabnącym uznaniu dla Montessori i jej metody świadczą także, działające w Polsce, organizacje i stowarzyszenia, których głównym zamierzeniem jest popularyzacja założeń montessoriańskich. Jednym z nich jest Polskie Stowarzyszenie Montessori, założone w 1994 roku, którego celem jest „kultywowanie i rozwój pracy pedagogicznej zgodnej z teorią Marii Montessori, [...] kształcenie i doskonalenie nauczycieli i wychowawców montessoriańskich, upowszechnianie idei M. Montessori wśród wszystkich zainteresowanych, inicjowanie i wspieranie organizacji szkół i placówek typu montessori oraz wspieranie

działań innych osób i instytucji zmierzających do celów zgodnych z zadaniami Stowarzyszenia” [28, s. 2]. Znaczącą instytucją jest także Polska Rada Montessori, która stanowi oddział Międzynarodowej Rady Montessori (IMC, the International Montessori Council z siedzibą w Sarasocie w Stanach Zjednoczonych), zajmująca się wspieraniem inicjatyw, mających na celu propagowanie założeń edukacyjnych Montessori – w tym wypracowanie porozumienia i nawiązanie współpracy z przedstawicielami i organizatorami wszystkich form aktywności montessoriańskiej w Polsce. Polska Rada Montessori starza nauczycielom, dyrektorom placówek edukacyjnych, a także rodzicom i miłośnikom Metody Montessori, okazję do debaty, zarówno na forum regionalnym, jak i ogólnokrajowym, dając możliwość aktywnego działania. W Polsce działa także wiele instytucji szkoleniowych, w tym m.in. Polski Instytut Montessori, oferujący studia podyplomowe, szkolenia z programu przedszkolnego, wczesnoszkolnego i szkolnego, a także projekt „Montessori dla najmłodszych”. Instytut ma w swojej ofercie również specjalny program stypendialny, o który mogą ubiegać się osoby promujące pedagogikę montessoriańską, nauczyciele małych szkół i przedszkoli, dyrektorzy tych placówek oraz pracownicy organizacji pożytku publicznego. Dodatkowo, pracownicy placówek edukacyjnych, działających zgodnie z ideą Montessori, mogą skorzystać z pomocy specjalistów podczas indywidualnych konsultacji lub warsztatów, dobieranych zgodnie z zapotrzebowaniem.

Koncepcja Montessori powstała na fali wzrastającej krytyki herbartowskiej „szkoły tradycyjnej”, w której dominował formalizm dydaktyczny z rygorystycznym wychowawczym, traktującym ucznia jako bierny podmiot wszelkich zabiegów dydaktycznych. Elementów szkoły tradycyjnej można dopatrzeć się także w współczesnej szkole polskiej. Dzisiejsza pedagogika obfituje w coraz to nowsze teorie i metody edukacyjne, mające być alternatywą do obecnego systemu szkolnictwa, opartego w dużej mierze na konserwatywnej ideologii edukacyjnej. Przyjmuje się, że ideologię tę charakteryzuje: pogląd o „zewnętrznych” kryteriach uprawomocnienia wiedzy i hierarchicznej strukturze

ważności i wartości różnych odmian; preferencje dla intelektualnego wymiaru wiedzy; priorytet dla rekonstrukcyjnej i adaptacyjnej funkcji wiedzy [22, s.130] Ponadto, ideologię tę cechują dwa elementy: koncepcja człowieka, jako istoty niedoskonałej pod względem biologicznym i etycznym oraz model społeczeństwa oparty na patriarchalnej hierarchii zależności. Nauczyciel postrzegany jest jak urzędnik państwowy, krzewiciel wartości duchowych i narodowych, który powinien mieć status osoby dojrzałej, wspieranej przez autorytet zewnętrzny przy realizacji zadań dydaktycznych i wychowawczych. Cechuje go odtwórczy styl pracy, przywiązanie do pomocy dydaktycznych, które nierzadko stanowią jedyny komponent jego pedagogicznej twórczości [22, 131] Niejako w opozycji do konserwatywnie pojmowanej rzeczywistości szkolnej, nauczyciele oraz rodzice chętnie sięgają po (w ich opinii) nowoczesne teorie i metody edukacyjne, wierząc w ich skuteczność. W związku z tym dużą popularnością cieszą się nowe trendy w pedagogice, takie jak np. neurodydaktyka. Przedmiotem jej zainteresowania jest wykorzystanie wiedzy o pracy mózgu do zmiany metodyki nauczania. Swój renesans przeżywają także wcześniejsze koncepcje, odbiegające od założeń szkoły tradycyjnej, takie jak Metoda Montessori, która notabene, przez niektórych badaczy uważana jest za metodę zgodną z założeniami neurodydaktyki [1, s. 210-244].

Metoda Montessori akcentuje wspieranie indywidualnego i społecznego rozwoju człowieka. Jej niesłabnąca popularność, zarówno w Polsce, jak i na świecie stanowi inspirację dla pedagogów, a także rodziców, szukających alternatywnej drogi edukacyjnej dla swoich dzieci. Rewerencja tej metody, szczególnie w niektórych kręgach, wynikać może z wyraźnej opozycji do funkcjonującej obecnie szkoły polskiej, którą (z wyjątkami) charakteryzuje: formalizm, odgórny, ściśle ustrukturalizowany podział treści nauczania na przedmioty, bierność uczniów, niemoc decydowania o doborze treści kształcenia, dominacja nauczania pamięciowego, zewnętrzne motywy nauczania – oceny, kontrola wyników, współzawodnictwo. W tej perspektywie system zaproponowany przez Montessori wydaje się szczególnie atrakcyjny.

LITERATURA

1. Adamkiewicz J., *Metoda Montessori – oddziaływania, które lubi mózg*, [w:] *Neuroedukacja. Jak wykorzystać*

potencjał mózgu w procesie uczenia się, red. W. Sikorski, Słupsk 2015, s. 210-244.

2. Bednarczuk B., *Dziecko w klasie Montessori. Odniesienia teoretyczne i praktyczne*, Lublin 2007.
3. Cerro G., *Giuseppe Sergi. The portrait of a positivist scientist*, „Journal of anthropological sciences” 2017, nr 95, pp. 109-136.
4. Dybiec J., *Recepcja metody Marii Montessori w Polsce 1912-2008*, [w:] *Pedagogika Marii Montessori w Polsce i na świecie*, red. B. Surma, Łódź 2009, s. 33-50.
5. Guz S., *Edukacja w systemie Montessori*, t. 2. Lublin 1998.
6. Hassen S., *Podstawy pedagogiki*, Warszawa 1931.
7. Hejnicka-Bezwińska T., *Zarys historii wychowania (1944-1989), oświata i pedagogika pomiędzy dwoma kryzysami*, Kielce 1996.
8. Kramer R., *Maria Montessori. A biography*, Chicago 1976.
9. Łatacz E., *Recepcja teorii pedagogicznej Marii Montessori w Polsce do roku 1939*, Łódź 1996.
10. *Metoda Marii Montessori. Historia i współczesność. Materiały z międzynarodowej konferencji 26-26 listopada 1993*, red. S. Guz, Lublin 1994.
11. Montessori M., *De l'enfant à l'adolescent*, Paris 1948.
12. Montessori M., *The Advanced Montessori Method*, New York 1917.
13. Montessori M., *The Child in the Family*, 1936.
14. Miksza M., *Zrozumieć Montessori czyli Maria Montessori o wychowaniu dziecka*, Kraków 2004.
15. Quarfood Ch., *Montessoris pedagogiska imperium — kulturkritik och politik i mellankrigstidens Montessorirörelse*, Göteborg 2017
16. Surma B., *Pedagogika Montessori – podstawy teoretyczne i twórcze inspiracje w praktyce*, Łódź 2008.
17. Szuksta-Cendrowska M., Mendel M., *Współczesne tendencje w nauczaniu inspirowane metodami M. Montessori, C. Freineta i R. Steiner – na przykładzie jednej ze szkół społecznych w Gdańsku*, Płock 1995.
18. Wilson C., *Montessori was a theosophist*, „History of Education Society Bulletin” 1985, nr. 36, pp. 52-54.
19. Wołoszyn S., *Źródła do dziejów wychowania i myśli pedagogicznej*, księga pierwsza, t. III, Kielce 1998.
20. Stein B., *Teoria i praktyka pedagogiki Marii Montessori w szkole podstawowej*, tłum. M. Jałowicz-Sawicka, Kielce 2003.
21. Śliwerski B., *Współczesne zagrożenia dla edukacji alternatywnej w Polsce* [w:] *Kształcenie wczesnoszkolne na przełomie tysiącleci*, red. W. Puślecki, Warszawa 2000, s. 114-138.
22. Zalewska E., *Ideologiczne konteksty twórczości zawodowej nauczycieli w okresie transformacji ustrojowej w Polsce*, Gdańsk 1996.

ДЖЕРЕЛА

23. Montessori M., *Antropologia Pedagogica*, Milano 1910.
24. Montessori M., *Czym jest wychowanie kosmiczne*, [w:] *Pedagogika Marii Montessori w Polsce i na świecie*, red. B. Surma, Łódź – Kraków 2009, s. 147-159.
25. Montessori M., *Domy dziecięce. Metoda pedagogii naukowej, stosowana w wychowaniu najmłodszych dzieci*, Warszawa 1993.
26. Montessori M., *Sekret dzieciństwa*, tłum. L. Krolczuk-Wyganowska, Warszawa 2018.
27. Montessori M., *The Child in the Church*, Londyn 1929.
28. *Statut Polskiego Stowarzyszenia Montessori*, Łódź 2017, dostępny na: <http://www.montessori-centrum.pl>

REFERENCES

1. Adamkiewicz J., *The Montessori method – the effects that the brain likes* [Metoda Montessori – oddziaływanie, które lubi mózg], [w:] *Neuroedukacja. How to use the brain's potential in the learning process* [Neuroedukacja. Jak wykorzystać potencjał mózgu w procesie uczenia się], red. W. Sikorski, Słupsk 2015, s. 210-244.
2. Bednarczuk B., *A child in the Montessori class. Theoretical and practical references*, [Dziecko w klasie Montessori. Odniesienia teoretyczne i praktyczne], Lublin 2007.
3. Cerro G., *Giuseppe Sergi. The portrait of a positivist scientist*, „Journal of anthropological sciences” 2017, nr 95, pp. 109-136.
4. Dybiec J., *Reception of Maria Montessori method in Poland 1912-2008* [Recepcja metody Marii Montessori w Polsce 1912-2008], [w:] *Montessori Pedagogy in Poland and in the world* [Pedagogika Marii Montessori w Polsce i na świecie], red. B. Surma, Łódź 2009, s. 33-50.
5. Guz S., *Education in the Montessori system* [Edukacja w systemie Montessori], t. 2. Lublin 1998.
6. Hassen S., *Fundamentals of pedagogy* [Podstawy pedagogiki], Warszawa 1931.
7. Hejnicka-Bezwińska T., *Outline of the history of education (1944-1989), education and pedagogy between two crises* [Zarys historii wychowania (1944-1989), oświata i pedagogika pomiędzy dwoma kryzysami], Kielce 1996.
8. Kramer R., *Maria Montessori. A biography*, Chicago 1976.
9. Łatacz E., *Reception of the pedagogical theory of Maria Montessori in Poland until 1939* [Recepcja teorii pedagogicznej Marii Montessori w Polsce do roku 1939], Łódź 1996.
10. *Maria Montessori's method. History and present day. Materials from the international conference November 26-26, 1993* [Metoda Marii Montessori. Historia i współczesność. Materiały z międzynarodowej konferencji 26-26 listopada 1993], red. S. Guz, Lublin 1994.
11. Montessori M., *From Childhood to Adolescence* [De l'enfant à l'adolescent], Paris 1948.
12. Montessori M., *The Advanced Montessori Method*, New York 1917.
13. Montessori M., *The Child in the Family*, 1936.

14. Miksza M., *Understanding Montessori – Maria Montessori about raising a child* [Zrozumieć Montessori czyli Maria Montessori o wychowaniu dziecka], Kraków 2004.

15. Quarfood Ch., *Montessori's educational empire – cultural criticism and politics in the Montessori movement* [Montessoris pedagogiska imperium – kulturkritik och politik i mellankrigstidens Montessorirörelse], Göteborg 2017

16. Surma B., *Montessori pedagogy – theoretical foundations and creative inspirations in practice* [Pedagogika Montessori – podstawy teoretyczne i twórcze inspiracje w praktyce], Łódź 2008.

17. Szuksta-Cendrowska M., Mendel M., *Contemporary trends in teaching inspired by the methods of M. Montessori, C. Freinet and R. Steiner – on the example of one of the social schools in Gdańsk* [Współczesne tendencje w nauczaniu inspirowane metodami M. Montessori, C. Freineta i R. Steinera – na przykładzie jednej ze szkół społecznych w Gdańsku], Płock 1995.

SOURCE LITERATURE

23. Montessori M., *Anthropological Pedagogy* [Antropologia Pedagogica], Milano 1910.

24. Montessori M., *What is cosmic education?* [Czym jest wychowanie kosmiczne], [w:] *Montessori Pedagogy in Poland and in the world* [Pedagogika Marii Montessori w Polsce i na świecie], red. B. Surma, Łódź – Kraków 2009, s. 147-159.

25. Montessori M., *The Montessori Method: Scientific Pedagogy as Applied to Child Education in the Children's Houses* [Domy dziecięce. Metoda pedagogii naukowej, sto-

18. Wilson C., *Montessori was a theosophist*, „History of Education Society Bulletin” 1985, nr. 36, pp. 52-54.

19. Wołoszyn S., *History of education and pedagogical thought sources* [Źródła do dziejów wychowania i myśli pedagogicznej], księga pierwsza, t. III, Kielce 1998.

20. Stein B., *Theory and practice of Maria Montessori's pedagogics* [Teoria i praktyka pedagogiki Marii Montessori w szkole podstawowej], tłum. M. Jałowiec-Sawicka, Kielce 2003.

21. Śliwerski B., *Modern threats of alternative education in Poland* [Współczesne zagrożenia dla edukacji alternatywnej w Polsce] [w:] *Kształcenie wczesnoszkolne na przełomie tysiącleci*, red. W. Puślecki, Warszawa 2000, s. 114-138.

22. Zalewska E., *Ideological contexts of teacher's professional creativity in the period of social transformation in Poland* [Ideologiczne konteksty twórczości zawodowej nauczycieli w okresie transformacji ustrojowej w Polsce], Gdańsk 1996.

sowana w wychowaniu najmłodszych dzieci], Warszawa 1993.

26. Montessori M., *The Secret of Childhood* [Sekret dzieciństwa], Warszawa 2018.

27. Montessori M., *The Child in the Church*, London 1929.

28. *Statute of the Polish Montessori Association* [Statut Polskiego Stowarzyszenia Montessori], Łódź 2017, dostępny na: <http://www.montessori-centrum.pl>